

ЗАКЛАДИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Реформування освітньої галузі в Україні зумовлює необхідність модернізації системи освіти, в тому числі й інтернатних закладів, діяльність яких регламентується законами та положеннями. Оптимізація діяльності інтернатних закладів освіти на сучасному етапі можлива тільки на основі ретельного дотримання норм українського законодавства. До закладів інтернатного типу належать заклади з цілодобовим перебуванням дітей, які створені з метою їх проживання, розвитку, виховання, освіти, професійної орієнтації, підготовки до самостійного життя. У статті здійснено аналіз окремих нормативно-правових документів, у тому числі й нового Закону України «Про освіту», з метою визначення сутності, типології, напрямів діяльності закладів інтернатного типу в Україні.

Ключові слова: навчальний заклад, школа-інтернат, законодавство, Україна.

Постановка проблеми. Трансформація суспільного устрою в Україні зумовлює зміни в культурі, освіті, духовному становленні підрастаючого покоління. Адже в умовах глибоких перетворень у країні, які супроводжуються великою кількістю соціальних, економічних, морально-психологічних та інших проблем, допомога дітям, які знаходяться в закладах інтернатного типу є актуальним завданням сьогодення.

Реформування освітньої галузі в Україні зумовлює необхідність модернізації системи освіти, в тому числі й інтернатних закладів. Концептуальні засади щодо діяльності інтернатних закладів ґрунтуються на положеннях Конституції України, Конвенції ООН «Про права дитини», Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про охорону дитинства», а також регулюються актами Президента України та Кабінету Міністрів України, іншими законодавчими актами в галузі освіти і охорони дитинства, нормативно-правовими актами Міністерства освіти і науки України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Названими державними документами законодавчо закріплені прогресивні зміни, які відбулися в освітній політиці в період становлення української державності, і одночасно накреслені нові завдання для подальшого розвитку системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історико-педагогічних досліджень дає підстави стверджувати, що різноманітні аспекти освітніх проблем першої половини ХХ ст. знайшли відображення в працях науковців: Л.Березівської, Л.Вовк, М.Гриценка, Н.Дем'яненко, І.Зайченка, В.Кузя, В.Липинського, О.Сухомлинської, Б.Ступарика, А.Черкашина, М.Ярмаченка та ін. Їхні дослідження мають узагальнюючий характер, де в комплексі розкриваються проблеми освітньої політики, загального шкільництва, розбудови національної освіти, ідеї української національної школи, оригінальність і самобутність української концепції та моделі загальної освіти, діяльності педагогів та громадських діячів. Наукові дослідження українських вчених щодо розвитку та функціонування закладів інтернатного типу торкаються таких аспектів: становлення і розвиток загальноосвітніх шкіл-інтернатів в Україні (В. Покась, Ю. Кахіані, Б. Кобзар), педагогічні умови формування соціальної відповідальності та духовної самореалізації старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи й учнів шкіл-інтернатів (Н. Огневич, В. Оржеховська, З. Палюх, В. Сухомлинський, М. Фіцула, К. Фоменко, В. Чугаєвський) та ін. Однак, проведений аналіз наукових праць дозволяє зробити висновок про те, що на сьогодні в педагогічній науці недостатньо повно в історико-педагогічному аспекті розкрито генезу становлення та розвитку закладів інтернатного типу загалом та, зокрема, в Закарпатті.

Мета статті: проаналізувати сутність поняття «заклад інтернатного типу» в контексті аналізу нормативно-правових документів, що регламентують освітні процеси в Україні.

Результати дослідження. Модернізація змісту освіти, впровадження високих педагогічних технологій, гуманізація та демократизація навчального процесу, його інформатизація - далеко

не повний перелік складників нової філософії освіти, яка впроваджується. Характерним є й те, що ця філософія має системний характер. Вона охоплює собою кожен ланку, кожен напрям, кожен складову загальної системи освіти, обумовлює реалізацію в них нових і новітніх підходів [5]. Комплекс завдань переходу системи освіти на нову філософію розвитку постає й перед такою ланкою, як інтернатні заклади. Зміна вектору суспільного розвитку й перехід до ринково-демократичних відносин супроводжує низка суперечностей, результатом яких є зниження рівня матеріального забезпечення населення, різке збільшення захворюваності дітей, поширення соціальної сирітства, безпритульності, зростання дитячої злочинності, вимагають від державних органів управління освітою, педагогічної науки, нових, нестандартних підходів у розв'язанні проблем освіти, оздоровлення, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей, які потребують особливих умов для забезпечення їх розвитку.

Інтернатні заклади освіти завжди відігравали і відіграють важливу роль у розвитку педагогічної теорії і практики, оскільки вони є складовою частиною процесу вдосконалення системи освіти. Оптимізація діяльності інтернатних закладів освіти на сучасному етапі можлива тільки на основі ретельного дотримання норм українського законодавства.

У педагогічному словнику С. У. Гончаренка подається таке визначення поняття «інтернат»: інтернат (від лат. *internus* – внутрішній) – 1) гуртожиток при навчальному закладі; 2) закритий навчальний заклад, в якому учні навчаються й живуть [1, с.148].

До закладів інтернатного типу належать заклади з цілодобовим перебуванням дітей, які створені з метою їх проживання, розвитку, виховання, освіти, професійної орієнтації, підготовки до самостійного життя. Українське законодавство до інтернатних закладів, які підпорядковуються системі освіти, відносить:

- дитячі будинки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; загальноосвітні школи-інтернати;
- спеціалізовані школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів;
- спеціальні школи-інтернати для дітей, які потребують корекції фізичного чи (та) розумового розвитку;
- навчально-реабілітаційні центри та санаторні школи-інтернати усіх типів і форм власності.

У Положенні «Про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», затверджене Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України 10.09.2012 № 995/557, визначаються такі типи інтернатних закладів:

- дитячий будинок – навчальний заклад, який забезпечує розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дошкільного та шкільного віку;
- загальноосвітня школа-інтернат – навчальний заклад, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

– спеціалізована школа-інтернат I-III ступенів – навчальний заклад з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію обдарованих дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

– спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів – навчальний заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

– загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів – навчальний заклад з відповідним профілем для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують тривалого лікування [7].

Закон України «Про загальну середню освіту» регламентує можливість здобуття загальної середньої в інтернатах з частковим або повним утриманням здобувачів освіти. Так, п. 4 Закону визначає, що в системі спеціалізованої освіти здобуття загальної середньої освіти забезпечують такі школи-інтернати:

– спеціалізована мистецька школа (школа-інтернат) – заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів мистецького профілю;

– школа-інтернат (ліцей-інтернат) спортивного профілю – заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів спортивного профілю (заклад із специфічними умовами навчання);

– науковий ліцей, науковий ліцей-інтернат – заклад спеціалізованої освіти II-III або III ступеня наукового профілю [6].

Діяльність закладів спеціалізованої освіти визначається положеннями, що затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері.

Забезпечення освітніх потреб дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та дітей, які потребують тривалого лікування, забезпечується спеціальними і санаторними інтернатними закладами в установленому законодавством порядку. Так, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 778, визначено, що освіта учнів у спеціальних школах (школах-інтернатах) проводиться за висновком відповідних психолого-медико-педагогічних консультацій у порядку визначеному МОН України (п.24), а освіта учнів у загальноосвітніх санаторних школах (школах-інтернатах) проводиться на підставі висновку лікарсько-консультативної комісії дитячої поліклініки і відповідного профільного лікаря в порядку, встановленому МОН та МОЗ, на період, визначений закладом охорони здоров'я (п. 23) [8].

У зв'язку з прийняттям 5 вересня 2017 року нового Закону України «Про освіту» [4], внесено окремі пункти щодо вдосконалення нормативно-правового поля вже існуючих документів, які регламентують діяльність шкіл-інтернатів. Зокрема, у прикінцевих та перехідних положеннях цього Закону (розділ XII), пункт 3, підпункт 7 передбачено, що «існуючі школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, школи-інтернати для дітей, які потребують соціальної допомоги, перетворюються до 31 грудня 2021 року у дитячі будинки та переходять у підпорядкування центрального органу виконавчої влади у сфері соціального захисту або в заклади дошкільної, середньої освіти, інші заклади освіти чи соціального захисту за рішенням обласних рад, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, міських рад міст Києва та Севастополя». Також законом пропонується внести, згідно пункту 4, підпункту 2 зміни до таких законодавчих актів України:

1) Закону України «Про загальну середню освіту»:

ст. 8 Заклад загальної середньої освіти – «заклади загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності можуть мати у своєму складі структурні підрозділи, у тому числі філії, інтернати з частковим або повним утриманням здобувачів освіти, у тому числі за рахунок засновника»;

ст. 9. Типи закладів освіти, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти – п.2 «здобуття повної загальної середньої освіти забезпечують також такі заклади освіти: спеціальна

школа – заклад загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку; санаторна школа – заклад загальної середньої освіти з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування; школа соціальної реабілітації – заклад загальної середньої освіти для дітей, які відповідно до рішення суду потребують особливих умов виховання; навчально-реабілітаційний центр – заклад загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку. Зазначені заклади освіти можуть функціонувати на одному і на декількох рівнях загальної середньої освіти. Положення про зазначені заклади освіти затверджуються Кабінетом Міністрів України», п.4. «у системі спеціалізованої освіти здобуття загальної середньої освіти забезпечують: спеціалізована мистецька школа (школа-інтернат) – заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів мистецького профілю; школа-інтернат (ліцей-інтернат) спортивного профілю – заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів спортивного профілю (заклад із специфічними умовами навчання)...

Положення про заклади спеціалізованої освіти затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері»;

ст.48 Набрання чинності цим Законом – п.3¹ «до 1 вересня 2018 року Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним державним адміністраціям, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям і органам місцевого самоврядування забезпечити: зміну типу підпорядкованих шкіл-інтернатів (крім закладів середньої освіти для дітей з порушенням інтелектуального розвитку) на гімназію, ліцей відповідно до вимог цього Закону із збереженням у складі цих закладів освітніх інтернатів з частковим або повним утриманням учнів (вихованців) за рахунок засновника (засновників). Припинення функціонування інтернатів у складі таких закладів можливе лише після вирішення в установленому порядку питання здобуття учнями (вихованцями) освіти та/або отримання відповідних соціальних послуг за місцем їхнього проживання (реєстрації) чи місцем проживання (реєстрації) їхніх батьків; створення обласних (міських – у містах Києві та Севастополі) ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти, а також районних, міських (районних у містах) інклюзивно-ресурсних центрів, у тому числі в об'єднаних територіальних громадах, шляхом реорганізації існуючої мережі психолого-медико-педагогічних консультацій. Кабінету Міністрів України упродовж трьох місяців з дня набрання чинності Законом України «Про освіту» затвердити Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсний центр»;

2) Закон України «Про дошкільну освіту»:

ст. 12 Типи дошкільних навчальних закладів, п.3. – «для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційної та лікувально-відновлювальної роботи при спеціальних школах (школах-інтернатах), санаторних школах (школах-інтернатах), навчально-реабілітаційних центрах можуть створюватися їхні структурні підрозділи – дошкільні групи»;

3) Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»:

ст. 59 Грантова підтримка наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету – «частину першу після слова «конкурентоспроможності» доповнити словами «закладів спеціалізованої освіти наукового профілю (наукових ліцей, наукових ліцей-інтернатів)»; абзац другий частини третьої доповнити словами «а також заклади спеціалізованої освіти наукового профілю (наукові ліцей, наукові ліцей-інтернати)».

Як бачимо, в контексті прийняття нового Закону України «Про освіту», розширено заклади інтернатного типу за типами (ліцей-інтернат, гімназія-інтернат), за рівнями (дошкільні групи при спеціальних школах-інтернатах, санаторних школах-інтернатах, навчально-реабілітаційних центрах), акцентується на необхідності підвищення їх конкурентоспроможності, зокрема закладів спеціалізованої освіти (наукових ліцей-інтернатів) тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі вивчення нормативно-правових документів (законів, положень та ін.), можемо зробити висновок, що заклади інтернатного типу відіграють велику роль у розв'язанні важливого державного завдання – формуванні гармонійно розвиненої особистості, підготовці вихованців до самостійного життя і праці, створенні належних умов для їх соціального захисту. Неухильне дотримання норм законодавства дозволить забезпечити максимально високий рівень їх діяльності незалежно від типу, спрямованості та форми власності закладів інтернатного типу.

Разом з тим вважаємо, що перспективним напрямом

подальших наукових досліджень стане ретельне вивчення діяльності освітніх закладів цього типу в історичному та регіональному аспекті. Назріла потреба конструктивно-критичного і творчого осмислення позитивного досвіду минулого з організації діяльності закладів інтернатного типу, що збагатить сучасну педагогіку новими фактами й теоретичними положеннями. Об'єктивний історико-педагогічний аналіз їх розвитку та подальше творче використання результатів з урахуванням нових вимог і можливостей держави дадуть змогу якісно оновити й удосконалити організацію діяльності сучасних закладів інтернатного типу.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. - Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Закон України Про дошкільну освіту Верховна Рада України; Закон від 11.07.2001 № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14/paran33#n33>
3. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність Верховна Рада України; Закон від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19/paran878#n878>
4. Закон України Про освіту Верховна Рада України; Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Покась В.П. Зміна філософської парадигми управління навчально-виховним процесом інтернатних закладів освіти України: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук (09.00.10 — філософія освіти) / Віталій Петрович Покась. – Київ, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4779/1/Pokas.pdf>
6. Про загальну середню освіту Верховна Рада України; Закон від 13.05.1999 № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
7. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та [...] МОНмолодьспорту України, Мінсоцполітики України; Наказ, Положення від 10.09.2012 № 995/557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1629-12>
8. Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення, Перелік від 27.08.2010 № 778 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/778-2010-%D0%BF>

Реформирование образования в Украине вызывает необходимость модернизации системы образования, в том числе и интернатных учреждений, деятельность которых регламентируется законами и положениями. Оптимизация деятельности интернатных учреждений образования на современном этапе возможна только на основе тщательного соблюдения норм украинского законодательства. К учреждениям интернатного типа относятся учреждения с круглосуточным пребыванием детей, созданным с целью их проживания, развития, воспитания, образования, профессиональной ориентации, подготовки к самостоятельной жизни. В статье осуществлен анализ отдельных нормативно-правовых документов, в том числе и нового Закона Украины «Об образовании», с целью определения сущности, типологии, направлений деятельности учреждений интернатного типа в Украине.

Ключевые слова: учебное заведение, школа-интернат, законодательство, Украина.

The reform of Ukrainian educational sector causes the educational system modernization, including residential institutions, whose activities are regulated by laws and regulations. Optimization functioning the boarding educational institutions at the present stage is possible only on the basis of the strict observance of the norms of Ukrainian legislation. There are such residential institutions as establishments with a 24-hour stay of children, created for the purpose of their residence, development, education, professional orientation, preparation for independent life. The article deals with certain legal documents, including the new Law of Ukraine «About Education». The aim of analysis is determining the essence, typology, directions of residential institutions' activity. In Ukraine the following types of institutions are functioning: orphanage (provides development, education, training and social adaptation of orphans and children deprived of parental care, pre-school and school age); a comprehensive boarding school (providing education, training and social adaptation of children-orphans and children deprived of parental care); specialized institutions (specialized arts school (boarding school), the boarding school of a sports profile, scientific boarding school (II-III or III degree scientific profile); special schools (schools for children requiring correction of physical and/or mental development), sanatorium schools with a corresponding profile for children in need of prolonged treatment, social rehabilitation schools for children who, according to the court decision, require special conditions of education, educational and rehabilitation centers for children with special educational needs, caused by complicated developmental disorders). These residential institutions of education may be created for public and private funds and funds of territorial communities, operate on one and several levels of general secondary education.

Key words: educational establishment, boarding school, legislation.

УДК 37.013:340(477.87+436::439)=161.2(045)

Човрій Софія Юліївна,
старший викладач,

Мукачівський державний університет, м.Мукачево

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА АВСТРО-УГОРЩИНИ

Статтю присвячено вивченню основних тенденцій розвитку професійної педагогічної освіти Закарпаття на основі системних освітніх трансформацій другої половини XIX – початку XX століття. У досліджуваній період Закарпаття перебувало в складі Угорщини, яка в 1867 році внаслідок укладеного договору про врегулювання державно-правових відносин між Австрією та Угорщиною увійшла до складу Австро-Угорської монархії. Означений період у Закарпатті характеризується становленням і розвитком закладів, що здійснювали підготовку вчителів для початкових шкіл. Особлива увага звертається на аналіз нормативно-правових документів, які регламентували розвиток педагогічної освіти краю.

Ключові слова: педагогічна освіта, Закарпаття, Австро-Угорщина, освітні закони.